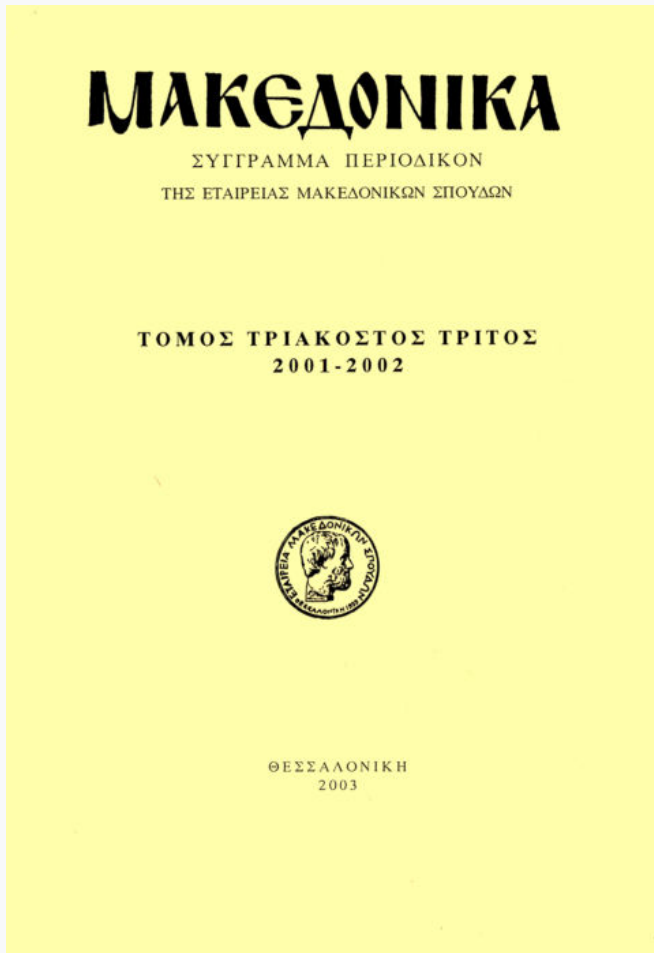

Μακεδονικά

Vol 33, No 1 (2002)

Ι. Δ. Ψαράς, Θεωρία και μεθοδολογία της ιστορίας

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.294](https://doi.org/10.12681/makedonika.294)

Copyright © 2014, Αθ. Ε. Καραθανάσης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Καραθανάσης Α. Ε. (2002). Ι. Δ. Ψαράς, Θεωρία και μεθοδολογία της ιστορίας. *Μακεδονικά*, 33(1), 350–352.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.294>

ο Μόδης έγραψε για τον Μακεδονικό Αγώνα, χωρίς όμως να κάνει προπαγάνδα, σκιαγραφώντας την εικόνα του άλλου με όρους ανάλογους με αυτούς που παρουσιάζονται οι Έλληνες και μη αρνούμενος τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της Μακεδονίας.

Την εικόνα των Εβραίων στη λογοτεχνία της Θεσσαλονίκης εξετάζει η Φ. Αμπατζόγλου στο άρθρο της «The Image of the Jew in the Literature of Salonica» (σσ. 217-224) υποστηρίζοντας την άποψη ότι οι Εβραίοι αντιμετωπίζονται με τα γνωστά στερεότυπα.

Ως επίμετρο μπορεί να χαρακτηριστεί το άρθρο του καθηγητή Θάνου Βερέμη «The revival of the "Macedonian Question", 1991-1995» (σσ. 227-234) για τις περιπέτειες της ελληνικής πολιτικής σχετικά με την επίλυση των εκκρεμών ζητημάτων στις σχέσεις Ελλάδας-FYROM.

Στον τόμο τίθενται πολλά ζητήματα. Ωστόσο, θα ανέμενε κανείς μια συντονισμένη έρευνα ιστορικών και κοινωνικών ανθρωπολόγων με αξιοποίηση και αξιολόγηση κυρίως πρωτογενών πηγών και δευτερευόντως προφορικών συνεντεύξεων για τη διαδικασία της διαμόρφωσης συλλογικής ταυτότητας στην ελληνική Μακεδονία.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΣΦΕΤΑΣ

† Δ. Ψαράς, *Θεωρία και Μεθοδολογία της Ιστορίας*, έκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2001, σσ. 230.

Ο κ. Ϊ. Ψαράς είναι αναπληρωτής καθηγητής στο τμήμα Ϊστορίας και Αρχαιολογίας του Α.Π.Θ. και γνωστός έρευντής θεμάτων αναφερομένων στη βενετοκρατία και τουρκοκρατία στην Έλλάδα, μεταξύ των όποιων *Ϊπό τή Θεσσαλονίκη στή Βενετία, Ϊστορία της Οικογενείας Νιννή (17ος-20ός αι.)*. Συμβολή στή μελέτη του παροικιακού Έλληνισμού, Θεσσαλονίκη 1997, πού είναι μάλιστα μία εκ των εκδόσεων της Ε.Μ.Σ. Βεβαίως ό συγγρ. είναι παλαιός και έμπειρος έρευντής και αυτή τήν έμπειρία του κατέθεσε σέ ένα πολύ χρήσιμο γιά φοιτητές, έρευντές και φιλόστορους έργο. Τό έξώφυλλο του βιβλίου κοσμεί αναπαράσταση μέ τή σημαία του Ρήγα Βελεστινλή, τήν όποία είχε ό ίδιος σχεδιάσει και ένετόπισε ό μακαρίτης Λεάνδρος Βρανούσης σέ χειρόγραφο της Ρουμανικής Ϊακαδημίας Ϊπιστημών· τό σχέδιο αυτό του Ρήγα δημοσίευσε ό Βρανούσης στό Δελτίο *Έραλδικής και Γενεαλογικής Ϊταιρείας της Έλλάδος* 8 (1992) 347-388. Μέ βάση τό σχέδιο του Βρανούση, ό κ. Ψαράς φιλοτιμήθηκε νά αναπαραστήσει πώς θά ήταν ή σημαία του Ρήγα. Οί τρεις όριζόντιες λωρίδες μέ τά αντίστοιχα χρώματα κόκκινο, λευκό και μαύρο, από πάνω προς τά κάτω, συμβόλιζαν: τό κόκκινο τήν πορφύρα των βυζαντινών αυτοκρατόρων ή τό αίμα πού χύνεται στους αγώνες γιά τήν έλευθερία, τό λευκό τήν αγνότητα των προθέσεων στην, άκόμη, κυοπαρούμενη, τότε, επανάσταση όλων των λαών τής χερσονήσου του Αίμου και τό μαύρο τήν άπελπισία της τουρκικής σκλαβιάς καθώς και τήν άπόφαση των επαναστατών νά πεθάνουν γιά τήν πατρίδα. Άνάλογη σημαία, μέ αντίστροφη τοποθέτηση των ίδιων χρωμάτων, ύψωσε και ό Άλέξανδρος Ϊψηλάντης στό Ϊάσιο της Μολδοβλαχίας. Άναπαράσταση τής σημαίας του Ϊψηλάντη ύπάρχει στο έξώφυλλο του βιβλίου των G. Arš και C. Svolopoulos (έκδ.), *Alexandre Ypsilanti, Correspondance inédite, 1816-1828*, Thessaloniki 1999.

Όσο γιά τό βιβλίο του κ. Ψαρά, αυτό μετά τά Προλεγόμενα, περιέχει μία σειρά ένδιαφερόντων κεφαλαίων γιά τή θεωρία της Ϊστορίας, και τή Μεθοδολογία της,

ὅπως: Τί είναι Ἱστορία, Τό ἀντικείμενο τῆς ἱστορικῆς ἔρευνας, Ἡ χρησιμότητα τῆς Ἱστορίας, Ἀντιλήψεις γιά τήν ἱστορία, Ὅροι-θέσεις-ρήσεις γιά ἐπεξεργασία, Προβλήματα τῆς ἱστορικῆς ἔρευνας καί φράσεις τῆς ἐργασίας τοῦ ἱστορικοῦ, Στοιχειώδη βοηθήματα «ἐργαλεῖα» τοῦ ἔρευνητῆ, Βοηθητικά ἔργα (Reference books), Γενικές βιβλιογραφίες, Συλλογές πηγῶν, Εἰδικές βιβλιογραφικές ἐργασίες, Ἀνέκδοτες πηγές καί προσπέλασή τους, Ἀρχεῖα καί ἀρχειονομία, Ἑλληνικά ἀρχεῖα, Εὐρωπαϊκά ἀρχεῖα, Ἄλλα ἀρχεῖα, Βοηθητικές τῆς Ἱστορίας ἐπιστῆμες, Εἰδικοί προβληματισμοί καί ἀσκήσεις: ἀναζήτηση, εὕρεση, ἀνάγνωση, χρονολόγηση, ἐκτίμηση καί σχολιασμός ἱστορικῶν ἐγγράφων.

Ὁ κ. Φαράς, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἐξετάζει τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἀττικῆς, τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καί τοῦ Ἴονιου, τῆς Ἡπείρου, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Κρήτης, τῆς Μακεδονίας κ.λπ. Ἐχωριστό ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν τὰ μακεδονικά ἀρχεῖα, ὅπως τό Ἱστορικό τῆς Βέροιας, τῆς Ἐδεσσας, τὰ ἀρχεῖα τῆς Θεσσαλονίκης (Ἱστορικό Ἀρχεῖο Μακεδονίας, Ἀρχεῖο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, Ἀρχεῖο Ἰνστιτούτου Νεοελληνικῶν Σπουδῶν τοῦ Ἰδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Ἱστορικό Ἀρχεῖο τοῦ Σπουδαστηρίου Νεότερης Ἱστορίας στή Φιλοσοφική Σχολή τοῦ Α.Π.Θ., Ἀρχεῖο τοῦ Σπουδαστηρίου Ἱστορίας Ἑλληνικοῦ καί Ρωμαϊκοῦ Δικαίου στή Νομική Σχολή τοῦ Α.Π.Θ., Ἀρχεῖο τοῦ Σπουδαστηρίου Ἱστορίας τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς στήν Πολυτεχνική Σχολή τοῦ Α.Π.Θ., Ἀρχεῖο τοῦ Λαογραφικοῦ καί Ἐθνολογικοῦ Μουσείου Μακεδονίας, Ἱστορικό Ἀρχεῖο Προσφυγικῶν Ἑλληνισμῶν τοῦ Δήμου Καλαμαριάς, Ἀρχεῖο τοῦ Μουσείου Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, Ἀρχεῖο τοῦ Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, κ.λπ.). Ἀρχεῖαίς μονάδες μέ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον, μοιλονότι μικρές, εὐρίσκονται στήν Καβάλα, τήν Κατερίνη, τήν Κοζάνη, τό Λέχοβο, τή Νέα Ζίχνη, τίς Σέρρες.

Στά ἰδιωτικά ἀρχεῖα ὁ συγγρ. ἀναλύει ὡς παράδειγμα τὰ περιεχόμενα τοῦ σπουδαίου ἀρχείου τοῦ Π. Α. Ζάννα, στά ἐκκλησιαστικά: τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στήν Πάτμο, τῆς μονῆς Ἀγίας Λαύρας στά Καλάβρυτα, τοῦ Ἀγίου Ὁρους καί τῶν Μετεώρων, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στήν Κωνσταντινούπολη κ.ἄ. Ἀπό τὰ εὐρωπαϊκά ἀρχεῖα ἐνδιαφέρον, γιά τόν Νέο Ἑλληνισμό, παρουσιάζουν τῆς Ἱταλίας (Βενετία, Βατικανό, Ρώμη, Πάδοβα, Τεργέστη κ.ἄ.), τῆς Ἰσπανίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Πολωνίας, τῆς Αὐστρίας κ.ἄ. Ἀναλόγου ἐνδιαφέροντος εἶναι τὰ ἀρχεῖα τῶν Η.Π.Α., τῆς Μάλτας, τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, τοῦ Ο.Η.Ε. καί ὅποσδήποτε τὰ ἀπροσπέλαστα, ὡς σήμερα, γιά πολλούς λόγους, ὀθωμανικά ἀρχεῖα.

Σημαντικές εἶναι οἱ πληροφορίες πού παρέχει ὁ κ. Ί. Φαράς γιά τίς βοηθητικές ἐπιστῆμες (Παλαιογραφία, Διπλωματική, Ἑραλδική, Γενεαλογία, Ἱστορική Γεωγραφία). Στό κεφάλαιο τῶν εἰδικῶν προβληματισμῶν καί ἀσκήσεων ἐξετάζονται ἡ ἑλληνική καί λατινική ἀρίθμηση, συστήματα χρονολογήσεως, οἱ ἀττικοί μῆνες μέ ἀντιστοιχίες γιά τίς ἐπομέους περιόδους, ὡς σήμερα, τό ἔτος ἀπό κτίσεως κόσμου, ἡ ἰνδιουκτιῶν (μέ πίνακες), οἱ ἐνθυμήσεις, τὰ πασχάλια, οἱ μικρογραφίες, τὰ ἡμερολόγια (Ιουλιανό, γρηγοριανό, γαλλικό ἐπαναστατικό, διηνεκές (μέ πίνακες), ἡ κρυπτογραφία. Ἀπό τήν ἄλλη, φωτογραφίες ἱστορικῶν ἐγγράφων καλοῦν τόν ἀναγνώστη νά ἀσκηθεῖ παλαιογραφικά. Ἡ βιβλιογραφία εἶναι πλούσια, ἐνημερωμένη καί ἐξειδικευμένη.

Ὁ συγγρ. παρουσιάζει τίς ἀπόψεις μέ ἀπλό καί κατανοητό τρόπο, ἀλλά καί μέ ἀμείωτο ἐνδιαφέρον, ἀκόμη καί γιά πράγματα πού εἶναι τεχνικῆς φύσεως (ὅπως οἱ χρονολογήσεις καί τὰ ἡμερολόγια). Τά ἐπιχειρήματα τοῦ συγγρ. πείθουν μέ τήν εἰλικρίνεια καί τήν ἀντικειμενικότητά τους. Ἀπό τήν ἄλλη, θά μοροδοῦσε νά εἶναι πιό ἀναλυτικῶς παρέχοντας τή βιβλιογραφική ἐνημέρωση γιά ὀρισμένα, κατά τήν ἄποψή μας, ἐπαρχαία ἀρχεῖα πού καί ἄγνωστα εἶναι στοὺς πολλούς, ἀλλά, ὅποσδήποτε χρη-

σημα για τούς ενδιαφερομένους να τή χρησιμοποιήσουν. Τέλος, τό βιβλίο τοῦ κ. Ί. Ψαρά εἶναι ἕνα πολύ καλό βιβλίο, πού διαβάζεται μέ ενδιαφέρον, ἀλλά καί πολυλαπῶς χρήσιμο γιά τόν μελετητή τῆς Ἱστορίας.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου, *Τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, ἡ Ὀθωμανική Διοίκηση καί ἡ Ἐκπαίδευση τοῦ Γένους*, Κείμενα - Πηγές 1830-1914, σειρά Ἱστορικό Ἀρχεῖο Νεοελληνικῆς Ἐκπαίδευσης - ἐκδ. οἶκος Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 825.

Σκοπός τῆς πολυσέλιδης αὐτῆς μελέτης τῆς συναδέλφου κ. Σιδηρούλας Ζιώγου-Καραστεργίου εἶναι: α. νά κωδικοποιήσει γνωστές καί ἀπρόσιτες πηγές γιά τόν ρόλο τῶν Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὡς εκπαιδευτικοῦ κέντρου ὄλων τῶν Ὀρθοδόξων· β. τόν οἰκουμενικό χαρακτήρα του ἐν μέσῳ τῶν ἐθνικισμῶν τοῦ 19ου αἰ. καί τῶν τάσεων τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας νά ἀφαιρέσει τήν ἐθναρχική φυσιογνωμία του· γ. νά ἀναδείξει τή λειτουργία τοῦ εκπαιδευτικοῦ μηχανισμοῦ του σέ ὄλο τό γεωγραφικό φάσμα πού κάλυπτε ἡ πνευματική του ἐξουσία· δ. νά παρουσιάσει τόν συντονιστικό του ρόλο στή δράση τῶν κατά τόπους μητροπόλεων, κοινοτήτων καί φιλεκπαιδευτικῶν συλλόγων· ε. νά ἐξετάσει τήν εκπαιδευτική πραγματικότητα τῆς ἐποχῆς σέ ὀ,τι ἀφορᾷ τούς διδασκάλους, τά σχολικά προγράμματα, τά σχολικά βιβλία κ.λπ.

Ἡ μελέτη, ἡ καλύτερα συλλογή, ὅπως τή χαρακτηρίζει ἡ συγγρ., χωρίζεται σέ δύο μέρη: τό πρῶτο εἶναι τά κείμενα μέ τό νομοθετικό, θεσμικό, διοικητικό πλαίσιο τῆς ἐκπαίδευσης· τό δεύτερο εἶναι ἡ ὀργάνωση καί ἡ λειτουργία τῶν σχολείων. Ἡ χρονική περιοχὴ πού καλύπτει ἡ μελέτη, 1830-1914, δεικνύει τό μὲν 1830 τήν ἀρχὴ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, τό δέ 1914 τήν ἀπαρχὴ τῆς νέας πραγματικότητος πού ἐμφανίζεται μέ τούς Βαλκανικοὺς Πολέμους καί τόν Α' Μεγάλο Πόλεμο καί τή συνακόλουθη παρουσία τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου στίς ἀπελευθερωθεῖσες περιοχές. Ἡ συλλογὴ τοῦ ὕλικου ἀπότησε κόπο καί χρόνο πολύ, ἐφ' ὅσον τά κείμενα ἐντοπίσθηκαν σέ ἕνα πλῆθος ἀρμόδιων πηγῶν πού ἐντάσσονται στά πλαίσια τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας καί αὐτῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Περιοδικές ἐκδόσεις καί αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀλλά καί ἄλλες συναφεῖς ἐκδόσεις φορέων καί προσώπων ἀποτελέσαν τίς πηγές, ἐπὶ τῶν ὁποίων βασίσθηκε ἡ συλλογὴ τοῦ ὕλικου ὅπως: ἡ *Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιθεώρηση* (1873-1884), ἡ *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια* (1880-1914), τό περιοδικό τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει *Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου* (1872-1914), τά νομοθετικά κείμενα τοῦ Δ. Νικολαΐδου, *Ὀθωμανικοὶ Κώδικες* (Κ/πολις 1890), *Οἱ κανονισμοὶ τῶν Ὀρθοδόξων Ἑλληνικῶν κοινοτήτων τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους*, ἐπιμ. Χ. Κ. Παπαστάθη (Θεσσαλονίκη 1984), οἱ τόμοι πού ἀφοροῦν τό προνομιακό ζήτημα, *Τά κατά τό ζήτημα τῶν ἐκκλησιαστικῶν προνομίων* (Κ/πολις 1884) καί *Ἐγγραφα μεταξὺ Ὑψηλῆς Πύλης καί Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀφορῶντα εἰς τήν λύσιν τῶν δύο ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων τοῦ τε προνομιακοῦ καί τοῦ βουλγαρικοῦ* (Τεργέστη 1891), ἡ *Συλλογὴ Πατριαρχικῶν καί τῶν Συνοδικῶν Ἐγκυκλίων, Πατριαρχικῶν Ἀποδείξεων καί Ἐγκυκλίων τῆς Μ. Πρωτοσυγκελλίας*, ὑπό Ἱ. Σταυρίδου (Κ/πολις 1900), ὁ τόμος τῶν *Ἐγκυκλίων τῆς Μ. Πρωτοσυγκελλίας* (1896-1914) πού σώζεται στήν Πατριαρχικὴ βιβλιοθήκη χωρὶς τίτλο καί τέλος τά χειρόγραφα Πρακτικά τῆς Πατριαρχικῆς Κεντρικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς.